

ШЕВЧУК ЯНА ВАЛЕРІЙВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук, доцент

УГНЕНКО ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ СУДОВОЇ СИСТЕМИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.

З закінченням громадянської війни та переходом до нової економічної політики відбулася лібералізація соціально-економічних відносин, здійснено реформування правової системи, тож неминуче поставало питання про приведення у відповідність до цих процесів старої судової системи, яка будучи сформованою в умовах громадянської війни, не могла у повній мірі відповідати завданням нового часу.

В рамках реформування радянської системи судоустрою та судочинства у 20-х рр. ХХ ст. відбувається остаточне юридичне оформлення інституту народних засідателів. Реалізуючи проголошений принцип народного представництва при розгляді судових справ, радянська влада закріпила інститут народних засідателів на кожному з рівнів судової системи, однак було визначено, що народні засідателі будуть залучатися лише при розгляді справ по першій інстанції.

В 20-х рр. ХХ ст. відбувається оптимізація складу народних засідателів – замість 6(12) народних засідателів, до судової колегії, що здійснює розгляд справи входить лише 2 особи. Подібне рішення повинно було підвищити ефективність дій суду, зменшити проблему кадрового забезпечення та тягар на економіку країни, а також уникнути порівнянь народних засідателів з дореволюційними присяжними засідателями [1, с. 7].

Посада народного засідателя залишалася виборною, однак до кінця 20-х рр. на Україні зберігалися непрямі вибори – через систему громадських, партійних, профспілкових та кооперативних організацій. Діюча процедура виборів передбачала надання місцевим органам влади та партійним організаціям значні повноваження в сфері проведення виборчого процесу та контролю за списками кандидатур, що висувалися на посаду. Таким чином, радянська система гарантувала себе від проникнення до лав народних засідателів «сумнівних елементів». Ще однією характерною рисою цього періоду стала відсутність окремого виборчого закону, який би закріплював порядок проведення виборів народних засідателів.

Правом бути обраним народним засідателем користувалися всі громадяни радянських республік які володіли політичними правами, що

забезпечувало широке представництво населення в рамках цього інституту. Водночас, на практиці зберігався існуючий ще з громадянської війни квотний принцип представництва, коли перевага при висуненні кандидатур надавалася представникам робочого класу над сільськими жителями. Подібну нерівність можна пояснити з одного боку вищим рівнем освіти середньостатистичного жителя міста, а з іншого – вищим рівнем підтримки радянської влади у містах, значно більшою лояльністю до неї зі сторони представників робітничого класу.

Загальний становище народного засідателя не зазнало в цей період суттєвих змін і він продовжував визначатися рівним у своєму статусі з професійним суддею. Принцип рівноправності народних суддів та народних засідателів, знайшов свій безпосередній вияв у наданні засідателям широких, аналогічних до суддівських, прав при розгляді справи у судовому засіданні та колегіальній процедурі прийняття судових рішень..

Одночасно, радянське законодавство закріпило і основні обов'язки народних засідателів, головними з яких являлися: присутність на судових засіданнях, належне виконання своїх обов'язків у судовому засіданні, здійснення справедливого судочинства тощо. Крім того, в 20-х рр. XX ст. закріплюється обов'язкове звітування народних засідателів про проведення ним роботи. Порушення цих обов'язків тягло за собою як дисциплінарну відповідальність (звільнення від виконання функцій засідателя, так і адміністративну та кримінальну (штрафи за неявку на засідання без поважних причин)) [2, с. 87].

Удосконалюється механізм гарантій та пільг народним засідателям, їм гарантувалося збереження робочого місця на час виконання обов'язків, збереження заробітної плати у період перебування на судових засіданнях, неможливість залучення до судових засідань більш ніж на шість днів сумарно протягом цього року тощо. Проголошувалася недоторканість та незалежність народного засідателя. Громадянам, представникам органів влади заборонялося вчиняти тиск на засідателів з метою схилити останніх до прийняття потрібного їм рішення. Особливо актуальним було останнє положення, оскільки звиклі до командно-наказового методу управління революційної доби та часів громадянської війни, представники місцевого бюрократичного апарату неодноразово намагалися втрутитися у роботу судових органів, вчинити тиск на судів та народних засідателів.

Поширення інституту народних засідателів на всі рівні судових інстанцій, надання їм рівних прав та обов'язків з професійним суддею, поставило на порядок денний гостре питання про підготовку досвідчених кадрів. Намагаючись вирішити цю проблему, радянська держава бере курс на впровадження різноманітних форм правової освіти народних засідателів: лекторії, практичні заняття з суддями, підготовка підручників для самоосвіти. У цьому напрямку їй вдалося досягнути певних успіхів, однак в цілому в 20-х рр. XX ст. проблема підвищення рівня підготовки кадрів народних засідателів вирішена не була [3, с. 58].

З відмовою від нової економічної політики та переходом до побудови тоталітарної держави, відбулися і процеси реформування судової системи та судочинства, проте вони глибоко не зачепили безпосередньо інститут народних засідателів. Сам інститут був повністю збережений і правовий статус народних засідателів не зазнав суттєвих обмежень – не відбулося суттєвого скорочення обсягу прав та обов'язків народних засідателів, не був ліквідований принцип виборності та колегіальності розгляду справ. Це свідчило, що інститут народних забезпечував реалізацію рішень радянської влади і навіть у тих випадках, коли вони суперечили інтересам значної частини населення.

Список використаної літератури:

1. Эстрин А. Взяточничество и уголовная репрессия / А. Эстрин // Ежегодник советской юстиции, 1922. С. 7.
2. Голунский С. А., Карев Д. С. Учебник по судостроительству. 1939. С. 87.
3. Діденко М.П. Створення радянського суду в УСРР / М.П.Діденко // Харківський юридический інститут, 1975. С. 58.

Ключові слова: народні засідателі, правовий статус, радянська влада.

Ключевые слова: народные заседатели, правовой статус, советская власть.

Key words: people's assessors, legal status, Soviet power.

КОРНІЄНКО ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Ратифікація угоди про асоціацію з Європейським Союзом засвідчила вибір Україною європейської системи цінностей та стандартів захисту прав людини, додержання яких на практиці можливе за умови забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд незалежним та неупередженим судом, а також ефективного виконання своїх функцій суміжними правовими інститутами і перш за все адвокатурою України. Розбудова професійного та неупередженого інституту адвокатури, для реального захисту інтересів громадян виявилась непростим завданням. Гармонізація українського законодавства привела до великого кола дискусій щодо проблем пов'язаних із законодавством про адвокатуру. Враховуючи це, слід пам'ятати, що формування сучасної адвокатури неможливе без залучення вітчизняного досвіду попередніх поколінь. Тому сьогодні нагальною постала потреба у дослідженні історії та ролі адвокатури та адвокатів в Україні.